

ustrezajo razni umetnostni izrazi in pogosto do smešnosti napihnjeni -izmi. Da je umetnost tudi res važna duhovna sila, so se zavedali ali so vsaj instinktivno čutili tisti mogočniki, ki so jo podobno kakor religijo skušali ukloniti svoji službi, če se jim ni uklonila, pa so jo kruto preganjali.

Če pojmujeemo umetnostno zgodovino z Dvořákom kot zgodovino duha, si ustvarjamo torej tudi trdnejše razmerje do sodobne umetnosti, ki edino v luči duhovnih stremljenj časa dobiva svoj smisel, sicer pa se nam razprši v nepregleden kaos dispartnih pojavov. Kot vidni znaki in simboli še neopredeljene vsebine, podzavestnih slutenj in stremljenj človeštva, narodov in stanov pojmovani pa so nam sodobni umetnostni pojavi najboljši vodnik k razumevanju duhovnih razpoloženj našega časa. V luči tega prepričanja smo poskusili v zaključnih poglavjih Umetnosti zapadne Evrope vzbuditi razumevanje čitateljev za sicer tako malo razumljene in pogosto strastno obsojane pojave sodobnega umetnostnega življenja.¹³

¹³ Fr. Stelè, Umetnost zapadne Evrope. Oris njenih virov in glavnih dob njenega razvoja. Ljubljana 1935. Str. 363—420 (Novemu slogu nasproti). — Prim. tudi istega Moderné umenie vo svetle 19. storočia. Svoradov VIII (Bratislava 1940), str. 53—57, 81—84, 116—118.

Joža Lovrenčič

Drugi pogovor z Andrejem Čeboklijem

Ob dvajsetletnici njegove smrti

I.

Dvajset let, že dvajset let počivaš
pri Svetem Miklavžu, Dreja,
ki te biló je samo življenje
in si bil v cvetju odlomljena veja.

Tam v spodnjem kotu spiš tiho in snivaš
ob šumu Židane vode,
ki hiti mimo otoka tvojega Bečja,
pojoč staro pesem usode.

Skrivnost ločenih svetov pod mrtvimi drevesi
te več ne muči, otroka gladu, ki vse dni
lepoto si sanjal, — idiot Marko vidi:
Sonce se smeje nad črnimi rakvami...

In pišeš nam velikonočno pismo —
iz njega diha upanje in veselje:
Ne zabite — preko Golgote trpljenja
pot v vstajenje peljel!...

II.

Tam v drugem koncu pod zvonikom
naš dobri gospod vikar Jakob vstane:
»No, Jurecev, boš kaj povedal?«
In gresta na sprehod do Poljane.

Na Žarščah pri znamenju se ustavita
in, kakor je imel navado, po cesti
potrka s palico: »Tu so zgodovinska tla,
tu je začetek naše krejske povesti!«

In gresta dalje. Gospodu ne zmanjka besed:
o Rutarju ti govori, ki je tod hodil
in o starosti davnih grobov
po žarah in fibulah sodil...

Na okljuku pod Robiškim čelom, kjer reka
pridruži se cesti, Kovačevo jamo
pokaže ti s palico: »Tam je zgodovina,
ki jo še tako malo poznamo!« —

Pod Javornikom, Srčnikom in vse do Skale
po beli cesti gresta, oba zgovorna,
in doživljata vek za vekom,
srečujoč Cezarja... Napoleona... Cadorna...

Pod Skalo. Gospod obstane in spet pokaže:
»Vidiš, fant, tam je Poljana
in v živo preko nje mejniki mrzli —
še zdaj so moja velika rana!...«

V mesečino iz stolpa svetega Miklavža
srebrno težkó je udarilo eno —
Nič več vaju ni... Jaz sam grem po cesti
in ob spominu srce mi je ko prebodéno...

III.

Na sredi vasi pod košatim orehom
v gorsko tiho poletno noč
fantje so zbrani in pojo
svoje sanje, v vas gredoč.

Dreja poje kakor slavec naprej
o soncu, ki je za gore šlo,
in luno, kaj bi povedala, vpraša,
ko je prišla na nebo.

Luna se za oblake skrije,
odgovora mu ne da —
O Dreja, o Dreja, še zdaj te slišim
v pesmi, vsegà hrepenečega...

O, kadar bom prišel spet domov
in bo vse, kot je biló včasí,
ob nedeljah popoldne med možaki
pod orehom se ustavim na vasi.

In bomo modrovali in med nami
boš ti in vsi naši dragi
z gospodom vred in kljub žalosti
veselje bo pred krejskimi pragi...

Opombe: Pisatelj Andrej Čebokli (1893—1923) je umrl kot mlad profesor doma v KREDU 17. oktobra. Pokopan je na domačem pokopališču pri cerkvi sv. Miklavža, kjer počiva tudi dolgoletni krejski vikar Jakob Fon († 1917), ki je v svojih mlajših letih nabral in priobčeval narodno blago, ustanovil dve dijaški štipendiji in bil navdušen lokalni zgodovinar. — Zidana voda = Nadiža, kot jo je Č. v metatezi krstil v svoji prvi povesti iz Kobariškega kota »Podlokarjev Tine« v Lj. Zv. 1914. — Bečje je njegov »Otok« iz Doma in sveta, v katerem je priobčil še »Velikonočno pismo«, »Otrok gladu«, »Idijot Marko in oni«, »Črnček«, »Solnce se smeje nad črnimi rakvami«, »Pod mrtvimi drevesi«, v Mladiki »Ločene svetove« itd. Tudi v Almanahu kat. dijaštva je nekaj njegovih črtic in še drugod. — Jurecev, hišno ime pri Čeboklijevih. Rutar Simon, znani goriški zgodovinar. Zaršče itd. krajevna imena v krejski okolici in ob Nadiži. — Prvi moj pogovor s Č. glej Dom in svet 1933.